

20. YÜZYIL BAŞINDA KAZAK AYDINLARINDA 'TÜRK' VE 'TÜRKİSTAN' ŞUURU*

Enver KAPAĞAN**

ÖZET

Bugün olduğu gibi geçmişte de Türk dünyasının birliğinden korkanlar ve rahatsızlık duyanlar, Türk ve Türkistan kelimelerine yükledikleri daraltıcı anlamlarla akraba olan toplulukları birbirinden koparma ve uzaklaştırma gayretini gütmüşlerdir. Özellikle Çarlık Rusya'sı döneminde Türkistan'ın bölünmesi, Ruslaştırılması ve Hristiyanlaştırılması faaliyetleri de Türk coğrafyasının ortak bir isimle anılmasını engelleme çalışmalarının bir ürünüdür.

Saldırı sahalarının en başında da coğrafi ve etnik ayrıştırma kendini göstermiştir. Bu olumsuz çalışmalara karşılık Türk coğrafyasının bir parçası olarak Kazak Türkleri de millî şuur adına ellerinden geleni ortaya koymuş ve bu şuurla Rusya'nın yayılmacı ve sömürgeci politikasına direnmişlerdir. Bu dirençte kendisinden güç aldıkları temel kavram; içerisinde tarihi, kültürel, siyasi, dini, sosyal vd. unsurları ilk ve ortak haliyle barındıran Türk ve Türkistan şuurudur. Aydınların düşünce dünyasında Türkistan, zorlu şartlardan ve büyük kavgalardan kendisine sığınılan huzurlu bir geçmiş; ümit ve beklentilerin kendisinde somutlaştığı bir gelecek tefekkürüdür.

Rusların çıkarmış olduğu tüm engellemelere rağmen Kazak Alaş Orda üyeleri Türk dünyası üzerinde oynanan oyunları bozmak için hem milli, hem de birleştirici tavır takınmaktan vazgeçmezler. Ortak Türk adıyla tarif edilebilecek bu coğrafyayı, aydınlar, sadece söylem düzeyinde bir ortaklık değil eylem olarak da müşterek hareket etmeyi amaçlarlar. Bu yüzden milli benliğin korunmasında en önemli unsur olan dil üzerinde önemle dururlar. Ortak Türk dili oluşturma gaye ve düşüncelerini ifade ederler.

Tüm Türk dünyası aydınları gibi Kazak sahasının aydınları da, aynı dili konuşanların aynı milliyete kültür, tarih ve şuur bakımından sağlam bir mensubiyet bağıyla bağlanacaklarını çok iyi bilirler. Bu aydınların milli ideali, özelde boyların kendi şive ve lehçelerini korumaları, genel anlamda ise bütün Türk dünyasının ortak bir dille konuşması ve anlaşması için çaba sarf etmektir. Bu ortak dil vurgusunu eserlerinde sıkça dile getirirler.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri, El-mek: enverkapan@hotmail.com, ekapagan@kastamonu.edu.tr

Bahsi geçen dönem, şartları göz önüne alındığında ‘*Dilde, fikirde, işte birlik*’ çabalarının en yoğun yaşandığı zaman dilimidir. Haliyle Türklük ve Türk çatısı altında olsalar da çok geniş bir sahada ve çok çeşitli boylar olarak yaşayan Türk kavimlerinin kendilerine has lehçeleri mevcuttur. Bugün bizler nasıl ki bu tür çalışmalarda Türkiye Türkçesinin merkezde yer alması gayreti içindeyssek, onlar da kendi lehçelerinin ön planda olmasını arzularlar. Bu noktada gözden kaçırılmaması gereken en önemli husus, bunu bir ayrıştırma ve bölme aracı olarak düşünmedikleridir. Bilakis birleştirici bir unsur olarak görmüşler ve bu hedefi taşımışlardır. Çünkü yazdıklarında bunu çok açık bir şekilde ifade etmişlerdir. Burada yüzlerce misalin içinden bir kaçını ele aldık. Bu şekilde anlatmak istediğimiz daha net olarak anlaşılacaktır.

Ruslar, ortak dil konusundaki çalışmalarını ve iyi niyetli teklifleri bile olmayacak yorumlarla sabote etmeye çalışarak Kazak aydınlarının ortak dil olarak Kazak Türkçesini teklif etmelerini de manipüle eder. Dahası Türk dünyası içerisinde de az olmakla beraber bu yoruma taraftar bulunur.

Kısaca Kazak Türklerinin 20. yüzyılda yaşadıkları hemen hemen bütün Türk dünyası için ortak ıstırap kaynaklarıdır. Bu yaşananlar ışığında diğer Türk boylarının yaşadıklarını da belli ölçülerde anlayabilmek mümkündür. Türkistan coğrafyasında yaşanan en büyük zulüm; insanların fitri bir ihtiyaç olan bir millete, soya ait olma şuurunun gizliden gizliye yürütülen faaliyetlerle, göz boyayan hilelerle ve açıktan yapılan zulümlerle yok edilmek istenmesidir.

Zira millî şuur; içerisinde insanın zihin, ruh ve beden dünyasının ihtiyaç duyacağı her türlü gıdayı taşıyan bir kaynaktır. Bir insanın bundan yoksun bırakılması demek onda insana ait hiçbir şeyin kalmaması demektir. Özetle insan için millî şuur, var olmak ya da olmamak davasıdır.

Biz de bu çalışmamızda bahsi geçen dönemde yetişip fikri ve fiziki yapıları ile asimile politikasının her adımına fiilen karşı durmuş, set oluşturmuş ve Rusların yüzyıllar boyu coğrafyada kalmasına engel olmuş Alaş Orda partisi üyelerinden müteşekkil şairlerin şiirlerinden hareketle Türkistan ve Türk kelimelerine; coğrafi, dil ve mensubiyet olarak yükledikleri anlam üzerinde duracağız.

Anahtar Kelimeler: Kazak, Kazakistan, Türk, Türkistan, Kazak Şiiri, Kazak Aydını, Alaş Orda

CONSCIOUSNESS OF “TURK” AND “TURKISTAN” OF KAZAKH INTELLECTUALS IN EARLY 20TH CENTURY

STRUCTURED ABSTRACT

People who irritate and afraid of unity of Turkish World try to make relative societies alianete to eachother by giving narrow meanings to Word of Turk and Turkistan in the past as in today. Separation of Turkistan, activities of Russification and Christianization are part of the

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

prention of calling one the geography of Turkish geography especially in the era of Tsarist Russia.

In the begining of attack, geographic and ethnic division can be seen. In contrast to these negative activities, Kazakh Turks that are part of Turkish Geography put their best foot forward and and resist Russians' conscious colonization policies. The main concept that is source of power for them is consciousness of "Turk" and "Turkistan" that consist of historical, cultural, political, religious and social elemants firstly and commonly. Turkistan means one in that crouch down from all hard conditions and great fights, peaceful past, thought of future that means hope and expectations.

Despite all preservation attempts of Russia, the members of Kazakh Alaş Orda do not regret to prevent negative activities on Turkish World. Their intellectuals aims not only theoretic and verbal unity but also pratic collective act. Therefore, they give importance to language that is the most important element to secure national identity. They express their aim and thought about creating common Turkish Language.

Kazakh intellectuals jus like intellectuals of all Turkish World knows that one who speak the same language engage the same national allegiance connection culturaly, historiclly and consciously. National ideal of these intellectuals is specifcly preserving dialects of tribes and in general meaning speaking and understanding each other whole Turkish World in one common language. They talk about this emphasis of common language oftenly.

The most intense attempts of "Unity in Language, Thought, Activity" was seen in this erat hat is mentioned. Turkish tribes that live very broad geography have various dialects naturally even if they are under the roof of Turkishness. How we want to put Anatolian Turkish forward, they also desire that their dialects put in center in this process. In this point, we should not overlook that they do not regard this as dividing element. On the other hand, they regard it as part of their unity ideal and carry this goal. They express it openly in their texts. We examine a couple of hundreds here. Our explanation can be understood by this way.

Russian tried to sabotage studies of Kazakh intellectuals about common written language and offers that takes good intention by nonsencical commentaries. Moreover, even if the number of defender is very low, we can find people who are agree with this in even Turkish World.

In short, experiences of Kazakh Turks in 20th century is common sources of agony for nearly whole Turkish World. From the light of these, the position of the other Turkish communities can be understood. The biggest tyranny in geography of Turkistan is that tring to eliminate biological right of having consciousness of belonging a nation, part of a race by secret activities and traps.

National coincious consist of every nutriment in all people's mentality, sole and body. Depriving a person from these means that anything about human can remain for him. To sum up, national concious is the matter of be or not to be for human.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015*

In this study, I try to put emphasis words of “Turkistan” and “Turk” according to the given meaning of geography, language and relativity in the poems of members of Alaş Orda Party which prevent Russian politics and in each step of assimilation politics in the mentioned area and era.

Key Words: Kazakh, Kazakhstan, Turk, Turkistan, Kazakh Poetry, Kazakh Intellectual, Alaş Orda

Giriş

20. yüzyıl, genelde Türkistan coğrafyası, özelde Kazak Türkleri için zor şartlar altında geçen bir yüzyıl olur. Yaşanan her türlü probleme karşılık özellikle aydın sınıfı, birlik ve beraberlik için canları pahasına ellerinden gelen her şeyi yapar. Yaşanan sıkıntıları aşmanın yolu olarak sadece kendi boylarını değil tüm Türk dünyasını harekete geçirmenin gerekliliğini büyük bir öngörüyle fark ederler. Kazak aydınları bu amaç için ortak bir Türklük şuru oluşturmayı benimserler. Buna bağlı olarak da ‘Türkistan’ kavramının ve kavramın kapsadığı her türlü müşterekliği eserlerinde bayraklaştırırlar.

Bugün olduğu gibi geçmişte de Türk dünyasının birliğinden korkanlar ve rahatsızlık duyanlar, Türk ve Türkistan kelimelerine yükledikleri daraltıcı anlamlarla akraba olan toplulukları birbirinden koparma ve uzaklaştırma gayretini gütmüşlerdir. Bu yüzden ısrarla ‘Türk’ deyince sadece Anadolu Türklüğünü dayatmışlar, ‘Türkistan’ deyince de bugün Kazakistan’ın sınırları içinde yer alan küçük bir bölgenin adıyla bu kavramı özdeşleştirmeye çabalamışlardır.

Bugün için Türkistan coğrafyasındaki insanlara: “Türk müsünüz?” şeklinde bir soru yöneltile, hemen hepsi: “Hayır.” cevabını verir. Zira onlar kendilerini Kazak, Kırgız ya da Özbek olarak tanımlarlar. Ancak bu hiçbir şekilde köklerini inkâr ettikleri anlamına gelmez. Çünkü özellikle 1923 yılından sonra Osmanlı’nın devamında kurulan cumhuriyetin ‘Türkiye’ şeklinde adlandırılması ve uluslararası arenada da Anadolu’daki Türklerin genel anlamda ‘Türk’ adıyla kabul görmesi neticesinde bu kelime, doğrudan Oğuz boyunun batı kolunu temsilen Anadolu Türklerini tarif eden bir anlam kazanır. Bu nedenle “Türk müsünüz?” sorusu Türkistan coğrafyasında hemen Anadolu Türk’ünü akla getirir. Bunda özellikle ayırıştırmayı derinleştirmek için yapılan olumsuz propagandanın da etkisi büyüktür.

Türkistan coğrafyasında ‘Türk’ kelimesi yerine genel Türk topluluklarını kastetmek üzere ‘Türki’ sözcüğü kullanılır. Bunun da yegâne sebebi Anadolu’daki Türkler ile genel anlamda kullanılan Türklük kelimelerinin birbirine karışmasını engellemektir. Esasında Avrupa’da ve başka coğrafyalarda da bu kullanım mevcuttur. Bu nedenle Anadolu Türklüğü için ‘Turkish’, genel anlamda Türk dünyasını temsilen ‘Turkic’ terimleri kullanılır. Uluslararası arenada Türkiye Türklerini ifade etmek için, Türk kelimesi yerine ‘Anadolu Türkleri’ kelime grubunun kullanılmamış olması; bugün Türkistan insanının kendisini Kazak Türkü, Kırgız Türkü veya Karaçay Türkü şeklinde adlandıramaması problemin asıl kaynağıdır. Bu noktadan hareketle ‘Türki’ sözcüğü ile genel anlamda Türklük bir çatı olarak kabul edilir. Boy kavramı da içinde Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen, Karaçay, Tatar gibi Anadolu Türklerinin de yer aldığı merkez çatının altındaki birer şube olarak değerlendirilir.

Yukarıdaki değerlendirmenin yanı sıra özellikle Çarlık Rusya’sı döneminde Türkistan’ın bölünmesi, Ruslaştırılması ve Hristiyanlaştırılması faaliyetleri de Türk coğrafyasının ortak bir isimle anılmasını engelleme çalışmalarının bir ürünüdür. Bu faaliyetlerin başaktörlerinden, aynı zamanda Türkistan Genel Valisinin başkanışmanlığını da yapan, Ortodoks misyoneri ve Kazan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

İlahiyat Fakültesi profesörü, Nikolay İvanoviç İlminskiy'nin (1822-1891) ayrıştırıcı fikirlerinden ilhamla her Türk boyuna ayrı bir millet kimliği kazandırılmaya çalışılır (Erdem, 2005: 12-13).

Adlandırma kusurlarına, zorlamalara ve yüz elli yılı aşkın bir süredir yapılan onca olumsuz propagandaya rağmen 'Türk' adı Türklük coğrafyasının bilinçaltında ortak bir ad olarak yaşamaya devam eder. Nitekim coğrafya insanının istisnasız yüzde yüzü "*Kökümüz bir Türk halklarıdır!*" der.

Bu dönemin en önemli eserlerinden biri olan Alaş Orda dönemi Millî Marşı da bu amaca hizmet eden, özelde kendi kültürünün avantaj ve zenginliğinden vazgeçmeden, tüm Türk dünyasını saran, birlik olmaya çağıran kuvvetli bir muhtevaya sahiptir. Jusıpbek Aymaitov'un yazmış olduğu Alaş Orda Millî Marşı¹ 'Arğı atam er Türk' (Ecdadımın kökü kahraman Türk) dizesiyle başlayan şiir, sonuna kadar bütünleyici anlamda Türklük vurgusu yapar. Bununla beraber Kazak ismi ile de boy kavramını öne çıkarır (Кирабаев, 2011:60).

Арғы атам ер түрік,
Біз қазақ еліміз.
Самал тау, шалқар көл,
Сарыарқа жеріміз.

(Тұрмағамбетова, 2011)

*Ecdadımın kökü kahraman Türk,
Kazak halkıyız biz.
Heybetli dağ, ihtişamlı göl,
Sarı arka yerlisiyiz biz.*

Marşın yedinci dördlüğünde de aynı şekilde, kahraman Türk'ün ezelden beri verdiği mücadelenin derin mazisine atıfta bulunur. Atıfta bulunulan mazi üzerinden 'Türk' ortak adının geçmiş zamanlardan beri kullanılageldiği de dikkatlere sunulur:

Ер түрік ежелден
Оқ тескен етіміз!
Қаймығып еш жаудан,
Қайтпаған бетіміз
*Ezelden beri Kahraman Türk(üz),
Okla delinmiş vücudumuz,
Tereddüt edip hiçbir düşmandan
Korkup kaçmamıştır yüzümüz.*

Alaş Orda dönemi millî marşında da ifade edildiği gibi 'Türk' kelimesinin geçmişte Türkistan coğrafyasında kapsayıcı bir anlamda kullanıldığı gayet açık ve nettir.

Rusların çıkarmış olduğu tüm engellemelere rağmen Alaş Orda üyeleri Türk dünyası üzerinde oynanan oyunları bozmak için hem milli, hem de birleştirici tavır takınmaktan vazgeçmezler (Andican, 2003:56). Ortak Türk adıyla tarif edilebilecek bu coğrafyayı, aydınlar, sadece söylem düzeyinde bir ortaklık değil eylem olarak da müşterek hareket etmeyi amaçlarlar. O dönemde Türk dünyasının birlikte hareket ettiğinin en önemli göstergelerinden biri Muhammed Tınışbay, Mustafa Çokay gibi aydınların hem Hokant Muhtar Cumhuriyetinde hem de Alaş Orda Partisinde etkin rol oynamış olmalarıdır (Askar, 2003: 157).

Rusların Manas Destanının Pantürkizm ve Panislamizm propagandası yaptığı ve bu destanın unutturulması gerektiği düşüncesine karşı en büyük mukavemeti Kazak aydını Muxtar Awezov'un göstermiş olması da ortak hareket etme bilincinin başka bir tezahürüdür (Әбдіғазизұлы,

¹Aynı döneme ait M. Dulatov, C. Toraygırov, B. Maylin gibi farklı yazarların farklı şiirleri de Alaş Orda marşı olarak adlandırılmıştır. Bunun yegâne sebebi, dönemin ruhuna uygun milli duyguları destansı bir üslup ile dile getirmiş olmalarından ötürü bu tür bir taltife layık görülmüş olmalarıdır (Б.Тұрмағамбетова, 22.12.2011).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

B., 2009: 139). Ayrıca Türkistan coğrafyasında parçalara böldüğü boylar arasında (Koraş, 2013:76-90) hiçbir ortak bağ olmadığını savunan Rusların, Manas Destanına yönelttikleri itham aynı zamanda bir gerçeğin de kendi ağızlarından itirafıdır. Zira ortak bir Türk dünyasının varlığını hemen her vesileyle inkâr eden o dönem aydınlarını, hakları olmayan şeyleri savunmakla suçlayan Ruslar; Manas Destanını, yok saydıkları ‘Türklük’ bilincini kuvvetlendirir endişesiyle ortadan kaldırmak isterler.

Bütün bunlar bize o dönem aydınlarının millî mücadeleyi hangi boyutta sürdürdüklerini de göstermesi açısından önemlidir. Çünkü bu dönem aydınlarının genel amacı Türkistan topraklarını özgürleştirmek, özel olarak ise boy kavramını ve kültürünü bozmadan genel Türk dünyasının millî ve manevî birliğini kurmaktır.

Fakat atlanmaması gereken bir husus şudur: mücadelenin ruhuna uygun olarak sadece genel Türk dünyası söylemiyle hareket etmek her zaman gereken heyecanı yaratmayabilir. Çünkü aynı dönemde Ruslar daha çok boyları birbirinden ayırma ve baskıyı buna göre şekillendirme peşindedir. Aydınlar da buna uygun olarak bütün Türkistan’ı kapsayıcı hamleler yaparlarken bazen de mahallî duygu ve heyecanları harekete geçirip buldukları bölge halkını mücadeleye hazırlamak için bölgesel hamlelerde bulunurlar. Hattı müdafaa olarak da değerlendirilebilecek bu tür bir çaba, o günün şartlarında zarurettir. Bu sebeple dönemin şartları ve mücadele merkezi düşünüldüğünde her iki hamle şekli de esasında birleştirici ve gerekli yöntemlerdir.

Bu düşünce ve hareket tarzı bütün menfi propaganda ve olumsuz şartlara rağmen dönem aydınlarının kalemlerinden çıkan şiirlerde de açıkça ortaya konur. Bu dönemin hem lider kadrosunda yer alan hem de önemli aydınlarından biri olan Ahmet Baytursunov da milletin bir kısmının derin bir uyku haliyle olaylara tepkisiz kalmasına karşılık, onların uyanıp bilinçlenmesi için çaba sarf eder. Kazak aydın zümresinin en önemlilerinden biri olan Baytursunov, ‘Söz Sahibinden’ adlı şiirinde:

Қазағым-елім

...

Талауда малың,

Қамауда жаның

Аш көзінді оянып

Қанған жоқ па әли ұйқың

(Нұрғали. vd., 2011: 10)

Kazak Halkım

...

Talan edilmekte malın

Kafese alınmakta canın

Aç gözünü uyanıp

Yetmedi mi bu derin uykun

Büyük devlet adamı, bu sözleriyle hem çekilen sıkıntıları hem de buna karşı tedbir alınması gerekliliğini ortaya koyarken üstlerindeki yılgınlık ve ümitsizliğin de bir an önce atılması gerektiğini belirtir.

Aynı duyguları şiirine taşıyanlardan biri de Mircakıp Dulat’tır. O, hiçbir zaman Rusların Türk dünyasına hayır getireceğine inanmamıştır. Bu yüzden etkili olduğu yerlerde Komünistlerle silahlı mücadeleye girer. Halk arasında gezerek asker ve erzak toplama işiyle de bizzat ilgilenir. Fakat aydın zümresinin bir kısmının daha büyük bir felaketten halkı kurtarmak istemesi, bir kısmının da gelen yeni rejimin sunduğu vaatlere inanması sonucu silahlı mücadeleden vazgeçerek devrimi desteklemesi üzerine kendisi de Atbasar denen mevkide askerlerini dağıtır. Sonrasında halkın arasına karışarak siyasi mücadeleye devam eder (Kolcu, 2006: 152). O da Baytursunov’a yakın bir

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

üslup ve anlatımla halkın gerçekleri görememesine hayıflanıp düşüncelerini şiirinde şu dizelerle ifade eder:

Көзіңді аш, оян, қазақ, котер басты
Откізбей қаранғыда бекер жасты
Жер кетті, дін нашарлап, хал харам боп,
Қазағым, енді жату жарамас-ты-
(Нұрғали. vd., 2011: 10)

*Gözünü aç, uyan, Kazak kaldır başını,
Geçirme, karanlıkta beyhude yaşı
Yer gitti, din bozuldu, durum haram oldu
Kazağım, değil şimdi yatmak zamanı*

Her durumda davasını daha ileriye taşıma gayreti içinde olan Mircakıp Dulat, bir taraftan yaşanan sıkıntıları dile getirir; diğer yandan halkı bilinçlendirme görevini üstlenir. Bunları yaparken halka reva görülen muameleyi de adeta resmederek anlatır. Bununla ilgili 'Kazak Toprakları' adlı şiirinde duygularını şu şekilde ifade eder:

*Ey ileri gelen kişiler, şuna dikkat edin. Onlar diyor ki
'Demir tavında dövülür' bu atasözünü takip etmekle,
Gelecek nesillerin gözyaşları için büyük sorumluluk alıyorsunuz.
Ah, sevgili vatanım, tamamıyla Rus göçmenlerin eline geçtin!
Biz adaletin gölgesi altında yaşamayı ümit etmiştik.
Şayet biz son topraklarımızı da verirse hayvanlarımızı
Kumlar üzerinde otlatmak mecburiyetinde kalacağız.
Onlar seni topraklarından atıp oralara Rusları yerleştirdi
Sana sadece ziraata elverişsiz tuzlu göller ve susuz topraklar kaldı
Kazaklar! Kazak kavminin oluşmasından bu yana
Yaşadığın topraklar şimdi nerededir?*

(Saray 1993: 69).

Politik yaşamlarındaki temel dertleri bütün Türkistan halkına özgürlüğünü kazandırmak olan bu insanlar, sahip oldukları sanatlarının gücünü de bu yönde kullanarak dert edindikleri davalarına hem madden hem de manen sahip çıkarlar. Bu yolda birçokları canlarını ortaya koyar. Mefkûreleri uğruna sayısız kez takibata, sürgüne ve türlü türlü işkencelere maruz kalırlar. En nihayetinde birçoğu da bu uğurda hayatlarını kaybeder.

Bu baskıcı ve sömürgeci yönetim ve onun caydırıcı işkencelerine rağmen sarsılmadan Türkistan davasına sahip çıkan Kazak aydınlarından biri de Mağcan Cumabaev'dir. O, kurtuluşun yegâne çaresinin birlik olmaktan geçtiğini bilir. Etrafına da bu duyguyu benimsetmeye çalışır. Dünyanın her neresinde olursa olsun gözyaşı döken tüm soydaşlarının acısını içinde hisseden büyük dava adamı; kuzey, güney, batı, doğu ayrımı yapmadan bütün Türk soylu halklara sahip çıkılması gerektiğini ifade eder. İnanıklarını ve davasını, büyük bir cesaretle şiirlerinde ele alır. Buna en güzel örnek şairin Birinci Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı Devleti savaşta iken yazmış olduğu 'Uzaktaki Kardeşime' isimli destansı şiiridir. Bu şiiri önemli kılan nedenlerden biri de yazıldığı dönem itibarıyla Osmanlı ile Rusya'nın da içinde bulunduğu batı güçlerinin Çanakkale'de savaşıyor olmasıdır. Çünkü o dönemde Mağcan Cumabaev, Çarlık Rusya'sı sınırları dâhilinde olan bir coğrafyanın vatandaşıdır. Mağcan vatandaşlık bağıyla bağlı olduğu ülkeyi değil, kan bağıyla kendisini bağlı hissettiği insanları yüceltir. Şairin bu tavrına hangi açıdan bakılırsa bakılsın, bunun herkesin göze alabileceği bir civanmertlik olmadığı görülecektir.

Mağcan, bir taraftan savaştaki kardeşlerine destek verirken diğer yandan başa gelen belaların başlıca sebebi olarak ayrışmayı ifade eder. Buna bağlı olarak birlik olmanın gereğini

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

özellikle vurgular. Bu noktada şiirin yalnızca son üç dördlüğü bile başlı başına bu fikirlerin aktarımı için kâfidir:

Япырмай, айрылдық па қалың топтан,
 Шабылып қайтпайтұғын жауған оқтан?
 Түриктің жолбарыстай жүрегинен
 Шынымен қорқақ құл боп жаудан бұққан?
*Ey Pirim! Ayrıldık mı ulu bütünden?
 Dağılıp yılmayan yağan oklardan
 Türk'ün pars gibi yüreği varken
 Korkak kul mu olduk düşmandan sinen*

(Budak, 2006: 153)

Esasında burada şiirin yazılış amacı her ne kadar Anadolu'daki soydaşlara destek amacı taşısa da şiir iyi irdelendiğinde hitabın Tüm Türk dünyasına olduğu net olarak görülür. 'Ulu bütün' ve 'pars yürekli Türk' ifadeleri tüm Türk dünyasına hitaben sarf edilmiş sözler olarak şiirde yer bulur. Bunun yanında "Korkak kul mu olduk düşmandan sinen?" sözleri ile de özellikle bağlı yaşadığı coğrafyanın, Rusların esaretinde dahi olsa, sırf bundan dolayı kul mantığıyla hareket edilmemesi ve bu savaşın sadece cephede çarpışanların sırtında bırakılmaması gerektiğini ifade eder. Tüm Türk dünyasının da sinmeden, korkmadan bu haksızlığı dile getirip birbirine destek olması gerektiğini belirtir.

Son dördlükte aynı şekilde mücadelenin hem Türkistan'da hem de Anadolu'da devam ettiğini ve edeceğini ifade eder.

Бауырым! сен о жақта, мен бұ жақта,
 Қайғыдан қан жутамыз. Биздің атқа
 Лайық па құл боп тұру? Кел, кетелик
 Алтайға, ата мирас алтын таққа!
*Kardeşim! Sen o yanda, ben bu yanda,
 Kaygıdan kan yutarız, bizim adımıza
 Layık mı kul olup durmak? Gel gidelim
 Altay'a atadan miras altın tahta.*

(Budak, 2006: 153)

Bu düşünce yapısıyla coğrafi uzaklığı ortak mücadele için hiçbir engel oluşturmayacağını altını çizer. Aynı soydan insanların, aynı ıstırapları çekmesi ve aynı gayeler peşinde koşmasıyla Türk dünyasının izini taşıyan tüm Türkistan topraklarına özgürlüğün hâkim olacağını belirtir. Mağcan, bin bir hileyle Türk ve Türkistan adının yok edilme gayretlerine karşı; Türklerin yaşadığı her yerin Türkistan coğrafyası sınırlarını, aynı şekilde Türkistan coğrafyasının da tüm Türk dünyasının yerleştiği alanları ifade ettiğini adeta haykırır. Türk dünyasının parlak dönemlerini hayal ederek tekrar o günlere dönmenin ümidini taşır. İşte bu ümidi taşıdığı şiirlerinden biri olan 'Ural Dağı' adlı şiirinde özlemine şu ifadelerle dile getirir:

Бир күнде сениң иең түрик еди,
 Орын қыл, көшип қонып жүрип еди
 ...
 Ер Түрик, кен далаңа керик еди,
 Отырса, көшсе, қонса ерик еди
*Bir zamanlar senin sahibin Türk idi,
 Mekân edip, göçüp, konup, yaşamış idi.*
 ...
*Yiğit Türk, geniş bozkırına güzellik idi
 Otursa da, göçse de, konsa da hür idi*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 10/4 Winter 2015

(Tamir, 1993: 262)

Bu şiirde Mağcan, o günün şartlarında işgal edilmiş toprakların halini düşünürken Türkistan'ın geçmişte bütün Türklüğe beşiklik ettiği eski günleri yâd ederek kastının sadece Kazak Türklüğü olmadığını açıkça ifade eder.

Mağcan'da Türkistan; ortak kederin, hayalin ve kavganın adıdır. Türkistan onun için karanlıklardan aydınlığa çıkmanın, tam anlamıyla dirilişin zeminidir. Şair, Türk dünyasının evvelce yaşadığı yok olma travmasına bezer bir kavganın içerisinde gördüğü Türk dünyasına Türkistan'ı yeni bir 'Ergenekon' rüyası olarak teklif eder (Bacaklı, 2014: 57-58). Türkistan'ın Kazak Türklüğüne geçmiş zamanlarda miras ve emanet olarak intikal ettiğini de övünerek belirtir:

Көп Түрик енши алысып тарасқанда,
Қазақта қара шанырақ қалған жоқпа?

(Дүйсенбайұлы, 2008: 126)

*Türkler ata mirasını paylaştığında
Kazaklara da baba ocağı kalmadı mı?*

Şair, 'Ural' adlı şiirinde ise zihninde canlandırdığı Türk coğrafyasının sınırlarını şu şekilde tasvir eder:

Ұзын Орал-күн мен түн арасы,
Бир жағы- күн Бир жағы -түн баласы
Арғы жағы -көк көзді жын ұяасы
Бері жағы -Түріктің сар даласы

(Дүйсенбайұлы, 2008:32)

*Uzun Ural, güneş ile gecenin sınırı,
Bir tarafı güneşin, diğer tarafı gecenin oğlu,
Arka tarafı gök gözlü cinin yuvası;
Ön tarafı Türkün geniş bozkırındır.*

O dönem Türkistan insanının geneli bu düşünceyi taşır. Özellikle de Anadolu Türklüğü ile ata yurdu dediğimiz geniş Türkistan coğrafyasında yaşayanların arasına set çekmek isteyenlere, yine bölge insanı en güzel cevabı verir. Ata yurttan coğrafi olarak biraz uzakta sayılabilecek olan Anadolu Türklerine bakışları sadece akraba topluluk manasıyla da sınırlı kalmaz. Aynı zamanda üç kıtaya Türk-İslam bayrağını taşımış olmaları nedeniyle onlara kahraman bir kurtarıcı gözüyle de bakarlar. Ümit bağladıkları ve kalpleriyle yanında durdukları bu kahraman kurtarıcıları, sözleri ve duaları ile destekleyerek Türk dünyasının bekası için çalışırlar. Bunu örnekleyen en güzel anlatımlardan biri yazar, şair Amancan Cakıpov'un annesinin sürekli söylediği şu sözlerdir:

"Hz. Muhammed'in beyaz bayrağı Türkiye'dedir. İstanbul'da saklanmaktadır. O bayrak düşse kıyamet kopacaktır. O bayrağın manevî koruyucuları vardır. Bu sebeple bundan önce olduğu gibi bundan sonra da hiç kimse dokunamayacak, onlar yenilmez kahraman halktır (Jakıpov, 2006: 136)."

Türk kelimesinin Türk dünyasını temsilen kullanıldığı eserlerde, boylar birer millet telakisiyle yer almaz. Fars, Arap, Çin ve Rus gibi milletlerin yanında tüm boyları temsilen Türk kelimesi kullanılır. Örneğin devrimden önce Musabek Bayzakov'un yazmış olduğu 'Sırım Kızga' (Sırım İsimli Kız) adlı şiirde:

*Düşündüğümde kaşın yay, kirpiklerin bir ok,
Arap ile Şam'da da senin gibi yok,
Ürgenç, Kaşkar ile Tacik, Türk'ten
Kız doğmaz hiç birinden sizin gibi*

(Koç, vd., 2007: 335)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

On sekizinci yüzyılın ortalarından itibaren Türkistan'da hâkimiyet kurmaya başlayan Rus idaresi, yirminci yüzyıla gelene kadarki süre zarfında toplumu sindirmek ve kendini kabul ettirmek için bir çok yönetime başvurur. 20. Yüzyılın başlarında meydana gelen Ekim devrimi ile XVIII. yüzyılın ortasından itibaren Orta Asya'da oluşan Rus hâkimiyeti, devrim ile birlikte geçmişten beri sürdürülen Ruslaştırma politikaları da diğer tüm alanlarda olduğu gibi şekil değiştirir. Bu çerçevede kendi kontrolü dışındaki fertlere tahammül edemez. Bu yüzden de insanların doğumdan ölümüne kadar kendi kontrollerinde olmasını arzu eder. Esasında bu fikir yeni değildir. Lenin daha 1905 yılında 'Partici Kurumlar ve Parti Edebiyatı' adlı makalesinde dil ve edebiyatın parti politikaları ile resmi ideoloji nasıl hizmet edeceği noktasında fikirlerini ortaya koyar. Devrimden sonra da özellikle de Türkistan coğrafyasının Ruslaştırılma ve Hristiyanlaştırılmasında bu fikirleri bire bir uygular (Gücüyeter-Yılmaz, 2012: 1829).

Bütün bu sıkıntıları gören 20. yüzyıl Kazak aydınları, Türk dünyasında oluşacak birlik ruhunun ancak ve ancak milli ve manevi unsurların korunması ile mümkün olacağını düşünürler. Rusların, 1552 yılında Kazan işgal edildikten sonra başlattıkları Hristiyanlaştırma faaliyetlerinin kademe kademe yayılarak 20. Yüz yıla gelindiğinde tüm Türkistan Türk coğrafyasına tesir ettiğini müşahade ederler (Beyremova, 2014:26). Çünkü Kazan da cami ve medreselerin kapatılmasıyla başlayan süreç Çarlık Rusya'sı döneminde Türkistan'da aynı sürecin yaşanması ile devam eder. En nihayetinde Sovyet Rusya'sı döneminde de vakıf ve benzeri kurumlar dâhil tüm dini ve milli yapılar ortadan kaldırılır. Bu durum yeniden kurtuluş ve bağımsızlığa giden yolda tüm Türkistan'da olduğu gibi Kazak aydınlarının da daha bilinçli olarak hareket etmesine vesile olur.

Ortak Dil ve Millî Şuur

Dünyada konuşulan dillerin hemen hepsi bir şekilde başka dillerden etkilenir. Özellikle de coğrafi yakınlık ve sosyal, kültürel, ekonomik, dini gibi konularda milletler arası etkileşim, bu konudaki önemli etkidir. Bunun yanında gelişen ve değişen dünyaya ayak uydurabilmek için yeni kelimelere ihtiyaç duyulur. İhtiyaç hissedilen terim, bazen kendi içinde türetilirken bazen de başka dillerden olduğu gibi transfer edilmek suretiyle bu açık giderilir. Türk milletinin de yeryüzünde çok geniş bir coğrafya yayılmış olması ve bu coğrafyanın her bir bölgesinin farklı sosyal ve ekonomik yapıya sahip olması nedeniyle Türk dili de başka dilleri etkileyen ve etkilenen bir konumda olmuştur (Oba, : 2014: 798). Bunun dışında bazen de işgal ile girilen yerlerde asimile amaçlı devlet politikası ile dillere müdahale edilir. Bu noktada özellikle dini yakınlıktan dolayı Arapça ve farsça ile doğal bir etkileşim yaşarken, Çin ve Rusya'nın etkisi ve hâkimiyeti altındaki bölgelerde bu durum doğal seyrinin dışında ciddi bir asimile ve sömürü politikası ile yapıma yoluna gidilir. Hatta halkın kendi dillerini unutmaları için tüm yollar denenir. Böyle bir dönemin yaşandığı Kazak coğrafyasında Ruslar özellikle Rusçayı dayatmak suretiyle anadillerini unutturma yoluna giderler. Buna sert tepki gösteren dönemin Kazak aydınları da özelden Türk dili çatısı altında Kazak Türkçesini koruma görevini de üstlenirler.

Yukarıda bahsedilen coğrafi ve tarihi anlayışın dışında, Kazak aydınlarının Türk dünyasının birlikteliğini sağlama adına gösterdikleri gayret sahalarından biri olan Türk dili alanındaki çalışmaları çok ehemmiyetlidir. Kazak sahasının aydınları, aynı dili konuşanların aynı milliyete kültür, tarih ve şuur bakımından sağlam bir mensubiyet bağıyla bağlanacaklarını çok iyi bilirler. Bu aydınlara göre iddia ve ideal sahibi olmanın temel şartı boyların özelden kendi şive ve lehçelerini korumalarına karşılık genel anlamda bütün Türk dünyasının ortak bir dille konuşması ve anlaşması için çaba sarf etmektir. Bu ortak dil vurgusunu eserlerinde sıkça dile getirirler.

Bahsi geçen dönem, şartları göz önüne alındığında 'Dilde, fikirde, işte birlik' çabalarının en yoğun yaşandığı zaman dilimidir. Haliyle Türklük ve Türk çatısı altında olsalar da çok geniş bir sahada ve çok çeşitli boylar olarak yaşayan Türk kavimlerinin kendilerine has lehçeleri mevcuttur. Bugün bizler nasıl ki bu tür çalışmalarda Türkiye Türkçesinin merkezde yer alması gayreti

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

içindeyse, onlar da kendi lehçelerinin ön planda olmasını arzularlar. Bu noktada gözden kaçırılmaması gereken en önemli husus, bunu bir ayırıştırma ve bölme aracı olarak düşünmedikleridir. Bilakis birleştirici bir unsur olarak görmüşler ve bu hedefi taşımışlardır. Çünkü yazdıklarında bunu çok açık bir şekilde ifade ederler. Burada yüzlerce misalin içinden bir kaçını ele aldık. Bu şekilde anlatmak istediğimiz daha net olarak anlaşılacaktır.

Her şeyden evvel, dildeki aşınma ve asimilenin millî benliği kaybettireceğini bilen biri olarak Muhtar Awezov, bu alanda büyük bir gayret sarf edenlerin başında gelir. Bu konuda Awezov, çok uluslu bir toplumda başka diller öğrenmenin ve bu dillerde anlaşmanın yaşamının getirdiği bir zorunluluk olduğunu düşünür. Buna karşılık özellikle Rusça öğrenen genç neslin kendi aralarında ve mecburi sahaların dışında kendi lehçelerini kullanmalarını, bu yol ile anlaşmaları gerektiğini belirtir. Anadilin öğrenilmesi ve kullanılmasının ehemmiyetini ortaya koyar ve gerekli ikazları yapar (Tural, 1999: 48). Burada da Kazak Türkçesinin ön plana çıkarılması, onu ortak Türk dili anlayışına bir alternatif olarak ayırıştırmayı değil, Rusçaya karşı korumayı hedefler. Çünkü Kazak Türkçesinin kullanılmaması ve dolayısıyla yok olması peşinden bir asimilasyonu, yani soysuzlaştırmayı getirir.

Bununla ilgili dönemin önemli aydınların biri olan M. Turğanbaev: “*İlim ve fen de bir söz aranacaksa önce Kazak Türkçesinde aranmalı orada yoksa (aynı kökten gelen) diğer Türk halklarının dillerinden aramak gerekir. O kelimenin karşılığı Kazak Türkçesi ile Türk lehçelerinde bulunmazsa o zaman icadın yapıldığı halkın diline başvurmak gerek*” (Шүкірұлы-Тилешов, 2009: 340) der.

Bu ifadeler dikkatle incelendiğinde bugün için bile geçerli olacak bir yöntemden söz edildiği görülür. Türk dili şemsiyesi altında diğer bütün lehçeleri birer şube olarak ele alan Turğanbaev, Kazak Türkçesini ana damarından kopartmaz. Dahası aranan sözcük, Kazak Türkçesinde bulunmazsa diğer Türk lehçelerine, orada da bulunmadığı takdirde başka dillere bakılması gerektiği yönündeki teklifiyle Türk dünyasına bugün dahi mutlaka başvurması gereken önemli bir yöntem sunar.

Türkistan şairi, Mağcan Cumabaev, Kazak Türkü olduğu için dil birlikteliğinin Kazak Türkçesinde olmasını ümit eder. Gerekçesini şu şekilde ifade eder:

“*Kazak'ın verimli ovaları vardır, dili de zengindir. Bugünkü Türk dillerinin içinde Kazak dilinden daha zengin ve kuralları yerleşmiş köklü bir dil yoktur. Türk dilinde konuşan Türk atanın tüm çocukları, bir gün Kazak dilinde aynı dili konuşsalar, Kazak dilinde anlaşsalar... O gün yakınlaşıp durmaktadır. Tatarların edebi dili her geçen gün Kazak diline yakınlaşmaktadır. Gün gelse tüm Türk nesiller aynı dili konuşsa ve bu dil Kazak dili olsa. Kazakların o gün birliğin başı olacağına şüphe yok ve o günün geleceğine inancımız tamdır.*” (Шүкірұлы-Тилешов, 2009: 241-242).

Mağcan'ın görüşünü destekleyen bir başka Kazak aydını da Alihan Bökeyhan'dır. ortak dil konusunda Mağcan gibi Kazak Türkçesini daha avantajlı gören Alihan Bökeyhan, “*Türk halklarının konuştuıkları dil içinde en saf ve temiz olanı Kazak dilidir.*” (Шүкірұлы-Тилешов, 2009: 332)” diye görüş belirtir.

Kazak aydınlarının Kazak Türkçesini ortak dil olarak teklif etmesini diğer Türk lehçelerini yok saydıkları şeklinde değerlendirmek, en hafif deyişle haksızlık olur. Zira hemen bütün Kazak aydınları diğer Türk lehçelerinin varlığını kabul etmekle beraber Kazak Türkçesinin ortak Türk diline en yakın şekliyle korunduğunu ve bu sebeple kolayca anlaşılabilirliğini düşünürler. Yine ortak dilin bir ihtiyaç olduğu konusunda Türk dünyasının diğer boyları ile fikir birliği içerisindeyler. Günümüz Kazak aydınları da ortak dil konusunda aynı hassasiyeti taşımaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Ruslar, ortak dil konusundaki çalışmaları ve iyiniyetli teklifleri bile olmayacak yorumlarla sabote etmeye çalışarak Kazak aydınlarının ortak dil olarak Kazak Türkçesini teklif etmelerini de manipüle eder. Dahası Türk dünyası içerisinde de az olmakla beraber bu yoruma taraftar bulur.

Ortak dil bilincinin millî şuru beslediği herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla Rus siyaseti de millî şuru ortadan kaldırmak için Türk dünyasının dil birliğine saldırır. Türkistan coğrafyasını rahatça yönetmek ve sömürgeleştirmek için küçük parçalara bölmek stratejisi de dil birliğini parçalamaya dönük bir çabadır. Çünkü tek parça halinde duran ve aynı dille anlaşabilen bir Türkistan, Ruslar için kolay lokma olmayacaktır (Hayit, 1962: 12-13).

Sonuç

Kazak Türklerinin 20. yüzyılda yaşadıkları hemen hemen bütün Türk dünyası için ortak ıstırap kaynaklarıdır. Bu yaşananlar ışığında diğer Türk boylarının yaşadıklarını da belli ölçülerde anlayabilmek mümkündür. Türkistan coğrafyasında yaşanan en büyük zulüm; insanların fitri bir ihtiyaç olan bir millete, soya ait olma şuurunun gizliden gizliye yürütülen faaliyetlerle, göz boyayan hilelerle ve açıktan yapılan zulümlerle yok edilmek istenmesidir.

Zira millî şuur; içerisinde insanın zihin, ruh ve beden dünyasının ihtiyaç duyacağı her türlü gıdayı taşıyan bir usaredir. Bir insanın bundan yoksun bırakılması demek onda insana ait hiçbir şeyin kalmaması demektir. Özetle insan için millî şuur, var olmak ya da olmamak davasıdır.

Türk coğrafyası ve özelde Kazak Türkleri de millî şuur hesabına ellerinden geleni ortaya koymuş ve bu şuura kasteden Rusya'nın yayılmacı ve sömürgeci politikasına direnmişlerdir. Bu dirençte kendisinden güç aldıkları temel kavram; içerisinde tarihî, kültürel, siyasî, dinî, sosyal vd. unsurları ilk ve ortak haliyle barındıran Türkistan'dır. Onlar için Türkistan, zorlu şartlardan ve büyük kavgalardan kendisine sığınılan huzurlu bir geçmiş; ümit ve beklentilerin kendisinde somutlaştığı bir gelecek tefekkürüdür.

KAYNAKÇA

- ANDİCAN, A. Ahat (2003), *Cedidizm'den Bağımsızlığa Türkistan Mücadelesi*, Tunç Matbaacılık, İstanbul
- ASKAR, Asanbay (2003), *Turan Büyükleri*, (Türkçeye Aktaran: Aşur Özdemir), KSDU Yayınları, İstanbul
- BACAKLI, Yılmaz (2014), *Mağcan Cumabayulı'nın Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde
- BEYREMOVA, Fevziye (2014), "18. Yüzyılda Sibiry'a'da İslama Karşı Saldırı Ve Tatarların Zorla Hristiyanlaştırılması/ The Attack Against Islam In Siberia In 18th Century And Forcefull Evangelisation Of Tatars, (Çeviren: Ercan ALKAYA), *TURKISH STUDIES - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/4 Spring 2014, <http://www.turkishstudies.net/> 10.7827/TurkishStudies.6749, p. 25-30,
- BUDAK, Feyzullah (2006), *Altaydaki Yüreğim Mağcan Cumabay*, Manas Yayıncılık, Elazığ
- ERDEM, Mustafa (2005), *Kırgız Türkleri Dini Ve Sosyal Hayatı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara
- GÜCÜYETER, Bahadır, -İsa YILMAZ (2012), *Kazakistan Sovyet Cumhuriyeti Örneğinde Edebiyat Eğitimi Ve İdeoloji/ Education Of Literature And Ideology - Case Of The Soviet Republic Of Kazakhstan*, *TURKISH STUDIES - International Periodical For The*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

- Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012, <http://www.turkishstudies.net/10.7827/TurkishStudies.4015> p. 1825-1834
- HAYİT, Baymirza (1962) *Komünist Emperyalizmi Karşısında Türkistan*, Toprak Dergisi Yayınları No: 21, İstanbul
- HAYİT, Baymirza (1995), *Türkistan Devletlerinin Milli Mücadeleleri ve Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- KOÇ, Kenan-BAYNİYAZOV, AYABEK- Başkapan, Vehbi (2012), *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Almatı
- KOÇ, Kenan-İşina, Almagül-Korganbekov, Bolat (2007), *Kazak Edebiyatı 1*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul
- KOLCU, Ali İhsan (2006), *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı I, II*. Baskı, Salkım Söğüt Yayınevi, Erzurum
- KORAŞ, Hikmet (2013), Vatandan Uzakta Bir Vatan Şairi Mehmetimin Obulkasımov (Almasbeg), *Kardeş Kalemler Dergisi Rasul Hamzatov Özel Sayısı*, Ankara, s.76-90
- MEHMETZADE, Mirza Bala (2002), *Azerbaycan Misak-I Millisi*, Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, Ankara
- OBA, Emin (2014), "Kazak Türkçesindeki Arapça Ve Farsça Kelimelerin Fonetik Değişimleri/ Phonetic Changes Of Arabic And Persian Words In Kazakh Turkish Language", *TURKISH STUDIES - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/6 Spring 2014*, <http://www.turkishstudies.net/10.7827/TurkishStudies.6686>, p. 797-806,
- ÖZGEN, Nurcan (2008), *Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Kırgızistan Edebiyatı Tarihi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- SARAY, Mehmet (1993), *Kazak Türkleri Tarihi "Kazakların Uyanışı"*, Nesil Matbaacılık, İstanbul
- TAMİR, Ferhat (1993), *Mağcan Cumabayef öleñderi*, Ankara, ТКАЕ.
- TURAL, Sadık (1999), *Kazak Türklüğünü Aydınlatanlara Nisanbaev'in Bakışı*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara
- ДҮЙСЕНБАЙҰЛЫ, Есенбай (2008), *Мағжан Жұмабаев I*, Жазушы, Алматы
- ДҮЙСЕНБАЙҰЛЫ, Есенбай (2008), *Мағжан Жұмабаев, Көп Томдық Шығармалар Жинағы, 2.Том, Өлендер Дастандар Аудармалар*, Жазушы Баспасы, Алматы
- ӘБДІҒАЗИҰЛЫ, Б. (2009), *Түркі Халықтарының Әдебиеті*, Арыс, Адматы.
- ЖАҚЫПОВ, Аманжан (2006), *Сөз Сарайы*, Атамұра, Алматы
- КИРАБАЕВ, С.С (Б.Р.) (2011), *XX. Ғасыр Әдебиетіндегі Тәуелсіздік Идеасының Көркем Шешімі*, Арда, Алматы,
- НҰРҒАЛИ, Р.Н.- АЛПЫСБАЕВ, К.К.- АЙМҰХАМБЕТ, Ж.Е. БАЙТАНАСОВА, К.М. (2011), *Қоғамдық Гуманитарлық Бағыт Казак Әдебиеті II*, Жазушы Баспасы, Алматы,
- ТҰРМАҒАМБЕТОВА, Б. (22.12.2011), "Алаш Маршы", "Туркистан" *Gazetesi*, Almatı
- ШҮКИРҰЛЫ, С.- ТИЛЕШОВ, Е. (2009), *Алаштың Тилдик Мұрасы*, Кие, Алматы

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015*

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

KAPAĞAN, E., 20. Yüzyıl Başında Kazak Aydınlarında ‘Türk’ ve ‘Türkistan’ Şuuru, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/4 Winter 2015, p. 589-602, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7868>, ANKARA-TURKEY

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

